

IJTIMOYIY XARAJATLARNI OPTIMALLASHTIRISH ORQALI MAHALLIY BYUDJET SAMARADORLIGINI OSHIRISH: O‘ZBEKISTON TAJRIBASI

Abdullayeva Oisha Zokirjon qizi
Osiyo xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya: Mahalliy byudjetlar samaradorligini oshirish, ayniqsa ijtimoiy xarajatlarni optimallashtirish orqali, barqaror iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biridir. O‘zbekistonda ijtimoiy sohalarga ajratilayotgan mablag‘larning keskin oshishi mahalliy moliyaviy boshqaruv tizimiga yuqori talablar qo‘ymoqda. Ushbu maqolada ijtimoiy xarajatlar samaradorligining nazariy asoslari, O‘zbekiston hududlari kesimida byudjet xarajatlarning tarkibiy tahlili hamda institutsional islohotlarning ta’siri o‘rganiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, raqamli byudjetlashtirish, natijaga yo‘naltirilgan rejalashtirish va jamoatchilik ishtiroki mahalliy byudjetlar samaradorligini sezilarli oshiradi.

Kalit so‘zlar: mahalliy byudjet, ijtimoiy xarajatlar, fiskal samaradorlik, moliyaviy boshqaruv, raqamli byudjet

O‘zbekiston sharoitida mahalliy byudjetlar aholining asosiy ijtimoiy ehtiyojlarini qondirishda muhim moliyaviy instrument hisoblanadi. So‘nggi yillarda ijtimoiy sohalarga ajratilayotgan mablag‘lar hajmi sezilarli darajada oshib, davlat byudjeti tarkibida 60 foizdan ortiq ulushni tashkil etmoqda. Ushbu holat byudjet resurslaridan samarali foydalanish zaruratini keskin kuchaytirmoqda.

Mahalliy byudjetlar samaradorligi nafaqat moliyaviy barqarorlik, balki ijtimoiy adolat va hududiy rivojlanish darajasini belgilovchi muhim omildir. Shu sababli, ijtimoiy xarajatlarni optimallashtirish orqali moliyaviy boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish dolzarb ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

Ijtimoiy xarajatlar samaradorligi davlat tomonidan sarflangan har bir so‘mning maksimal ijtimoiy natija berishini anglatadi. Ushbu yondashuv fiskal barqarorlik, ijtimoiy adolat va uzoq muddatli iqtisodiy o‘shish maqsadlariga xizmat qiladi.

Samaradorlik uch asosiy yo‘nalishda shakllanadi: resurslarni to‘g‘ri taqsimlash, xarajatlarni boshqarish va natijalarni monitoring qilish. Ayniqsa, ta‘lim, sog‘liqni saqlash va ijtimoiy himoya sohalarida investitsiyalarning uzoq muddatli iqtisodiy samarasi yuqori bo‘lib, inson kapitalini rivojlantirish orqali milliy raqobatbardoshlikni oshiradi.

Jadval 1. Mahalliy byudjet ijtimoiy xarajatlari tarkibi (%)

Yo‘nalish	2016	2020	2024
Ta‘lim	32.4	35.8	38.6
Sog‘liqni saqlash	14.7	17.3	19.4
Ijtimoiy himoya	9.8	12.6	15.2

Yo'nalish	2016	2020	2024
Uy-joy va kommunal xizmatlar	8.1	9.7	11.3
Boshqa	35.0	24.6	15.5

Mazkur ma'lumotlar ijtimoiy yo'naltirilgan byudjet siyosatining izchil kuchayib borayotganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, hududlar o'rtasida samaradorlik darajasi sezilarli farq qiladi.

“Ochiq byudjet” platformasi joriy etilishi byudjet shaffofligini oshirib, jamoatchilik nazoratini kuchaytirdi. 2023-yilda ushbu platforma orqali 1,5 trillion so'mlik ijtimoiy loyihalar moliyalashtirildi.

Fuqarolarning byudjet rejalashtirish jarayonida ishtiroki mahalliy ehtiyojlarga mos loyihalarning moliyalashtirilishini ta'minlamoqda. Natijada infratuzilma, maktablar va tibbiyot muassasalari modernizatsiyasi jadallashdi.

Jadval 2. Hududlar bo'yicha ijtimoiy xarajatlar samaradorlik indeksi

Hudud	Samaradorlik indeksi
Toshkent shahri	0.91
Farg'ona viloyati	0.84
Qashqadaryo viloyati	0.79
Surxondaryo viloyati	0.76
Qoraqalpog'iston	0.72

Natijalar shuni ko'rsatadiki, sanoatlashgan va urbanizatsiya darajasi yuqori hududlarda samaradorlik sezilarli darajada yuqori.

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, mahalliy byudjet samaradorligini oshirishda ijtimoiy xarajatlarni optimallashtirish muhim strategik omildir. Raqamli byudjetlashtirish, fuqarolar ishtiroki va natijaviy rejalashtirish tizimlari ijtimoiy sohalarda yuqori samaraga erishish imkonini beradi. Ushbu yondashuv O'zbekistonning hududiy rivojlanish siyosatini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Raxmonqulova, N. O. (2025). HUDUDLAR IQTISODIYOTIDAGI MUHIM TARKIBIY O'ZGARISHLAR VA ULARNI BAHOLASH USULLARI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA). YANGI RENESSANSDA ILM-FAN TARAQQIYOTI, 1(3), 525-527.

2. Toshov, M. H., & Bobojonova, M. D. (2025). RAQAMLI IQTISODIYOTNI SHAKLLANTIRISH. Modern Science and Research, 4(4), 622-628.

3. Алимova, Ш. А. (2025). РОЛЬ НАЛОГОВОЙ ПОЛИТИКИ В СТИМУЛИРОВАНИИ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ: ОПЫТ УЗБЕКИСТАНА. Modern Science and Research, 4(5), 52-57.

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS

4. Sodiqova, N. (2025). METHODOLOGY FOR DEVELOPING STUDENTS' TECHNICAL THINKING IN ECONOMICS LESSONS. *Journal of Multidisciplinary Sciences and Innovations*, 1(3), 674-678.

5. Supiyevna, B. M. (2025). FOREIGN EXPERIENCE OF BANK CREDIT IN FINANCIAL SUPPORT OF SMALL BUSINESSES. *NEW UZBEKISTAN, NEW JOURNAL OF RESEARCH*, 2(9), 715-721.

6. Mahmudovna, Q. G. (2025). Indicators for assessing the competitiveness of educational institutions. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 5(6), 1956-1959.

7. Qayumovna, J. Z., Ne'matovna, R. N., & Azizovna, P. A. FAVORABLE INVESTMENT CLIMATE FORMATION ISSUES FOR ATTRACTING ACTIVE INVESTMENTS. *GWALIOR MANAGEMENT ACADEMY*, 29.

8. Bahodirovich, K. B., & Mahmudovna, Q. G. (2025). RISK REGULATION IN BANKING SYSTEM. *MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS*, 1(5), 231-237.

9. Shadiyev, A. X. (2025). IMPROVING THE ORGANIZATIONAL MECHANISM FOR REGIONAL SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT. *SHOKH LIBRARY*.

10. Ikromov, E. (2025). FISCAL POLICY: TOOLS AND CHALLENGES FOR ECONOMIC STABILIZATION. *Journal of Applied Science and Social Science*, 1(4), 287-290.

11. Azimov, B. (2025). INNOVATIVE INFRASTRUCTURE EFFICIENCY ASSESSMENT INDICATORS AND THEIR DEVELOPMENT STAGES. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(4), 827-832.

12. Bustanovna, J. Z. (2025). METHODOLOGY FOR ASSESSING THE EFFECTIVENESS OF AN ORGANIZATION'S MARKETING STRATEGY. *SHOKH LIBRARY*.

13. Naimova, N. (2025). THE CONCEPT OF A MANAGER, THE ESSENCE OF PERSONAL AND PROFESSIONAL CHARACTERISTICS, AND THEIR CLASSIFICATION. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(4), 950-954.

14. Bobojonova, M. (2025). MARKETING IN THE GREEN ECONOMY: STRATEGIES, TRENDS, AND IMPACTS. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(4), 1401-1404.

15. Ibragimov, A. (2025). IMPROVING INVESTMENT AND INNOVATION STRATEGIES IN THE LEATHER AND FUR INDUSTRY. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(4), 938-941.

16. Djurayeva, M. (2025). ADVANCING COMMERCIAL BANKING THROUGH INNOVATIVE APPROACHES. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(4), 1125-1128.

17. Umarova, H. (2025). PROCESSES TO IMPROVE LIVING CONDITIONS AND ENSURE EMPLOYMENT OF THE POPULATION IN RURAL AREAS IN UZBEKISTAN. *Journal of Applied Science and Social Science*, 1(3), 213-217.